

Broedvogels van de Klencke in 2018

Willem van Manen

Sovon-rapport 2018/79

Broedvogels van De Klencke in 2018

Willem van Manen

Sovon-rapport 2018/79
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van Vereniging
Natuurmonumenten

Colofon

© Sovon 2018

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Natuurmonumenten

Illustratie omslag: Willem van Manen

Wijze van citeren: van Manen W. 2018. Broedvogels van De Klencke in 2018. Sovon-rapport 2018/79. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

ISSN-nummer: 2212 5027

Inhoud

Samenvatting	2
1. Inleiding	3
2. Beschrijving van het gebied	4
3. Werkwijze	6
3.1. Methode & veldwerk	6
3.2. Interpretatie en verwerking van de gegevens	6
3.3. Weersomstandigheden	6
4. Resultaten	7
4.1. Soorten en aantallen	7
4.2. Vergelijking met eerdere karteringen	7
4.3. Soortbesprekingen	13
5. Evaluatie	18
6. Literatuur	19
Bijlage 1. Soortkaarten inventarisatie 2018	20

Samenvatting

In 2018 is op verzoek van Vereniging Natuurmonumenten De Klencke in Zuidoost-Drenthe gekarteerd op broedvogels. De oppervlakte van het gekarteerde gebied bedroeg daardoor 938,2 ha, waarvan 665,5 ha in eigendom van Natuurmonumenten. In de rest van het rapport worden de resultaten van het hele gebied besproken en zijn ze dus niet beperkt tot het eigendom van Natuurmonumenten.

Bij het uitvoeren van het broedvogelonderzoek is de Basiskarteringsmethode toegepast, gebaseerd op de door Sovon ontwikkelde Broedvogel Monitoring Project-methode. Hierbij zijn de meeste aanwezige soorten gekarteerd, met uitzondering van de meest algemene (Winterkoning, Merel, Roodborst, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink). In het hele gebied zijn vijf integrale bezoeken gebracht die meest voor zonsopgang aanvingen. Vrijwel alle delen van het gebied zijn ten minste tweemaal in de schemer bezocht om soorten vast te stellen die overdag niet of nauwelijks actief zijn. In totaal is 79 uur en 22 minuten aan veldwerk besteed, waarmee de onderzoeksintensiteit uitkomt op 5,1 min/ha.

In totaal zijn 80 soorten vastgesteld als broedvogel, waarvan er 72 zijn gekarteerd. Zestien soorten komen voor op de Rode Lijst, waaronder drie met de status “bedreigd”, drie “kwetsbaar” en tien “gevoelig”. Sinds het begin van de jaren tachtig zijn alle soorten die connectie hebben met agrarisch landschap in aantal achteruitgegaan of als broedvogel verdwenen. Alleen door extensief agrarisch beheer in de eigendommen van Natuurmonumenten doen enkele soorten die ooit een associatie hadden met landbouwgrond (Watersnip, Grauwe Klauwier, Graspieper, Roodborsttapuit en Geelgors), het opmerkelijk goed.

De eikenbossen rond de havezate behoren tot de oudste en mooiste ontwikkelde in Drenthe. In het begin van de jaren tachtig vormden zij brongebied voor de toen nog zeer zeldzame Boomklever. Tegenwoordig hebben ze deze functie voor de Middelste Bonte Specht, met twee territoria vertegenwoordigd, waaronder tevens het eerste succesvolle broedgeval in Drenthe.

Smalle percelen hooiland zijn kenmerkend voor de Kerckhorsten, 2 juli 2017 (Willem van Manen).

1. Inleiding

In 2018 is op verzoek van Vereniging Natuurmonumenten De Klencke in Zuidoost-Drenthe gekarteerd op broedvogels. De Klencke is een landgoed rond een havezate die werd gebouwd rond 1520. Niet alleen het landgoed, dat feitelijk alleen de bossen en boerderijen beslaat, werden gekarteerd, maar ook de aangrenzende beekdalen. Het gebied is in beheer bij Natuurmonumenten sinds 1961. Omdat het eigendom van Natuurmonumenten enigszins gefragmenteerd is en het nauwelijks meer werk opleverde, zijn ook tussenliggende en aangrenzende percelen gekarteerd. De oppervlakte van het gekarteerde gebied bedroeg daardoor 938,2 ha, waarvan 665,5 ha in eigendom van Natuurmonumenten. In de rest van het rapport worden de resultaten van het hele gebied besproken en zijn ze dus niet beperkt tot het eigendom van Natuurmonumenten.

Daan Vreugdenhil was contactpersoon bij Natuurmonumenten en heeft geassisteerd bij het verkennen van het terrein. Ook Popke Graansma vergezelde me enkele malen in het veld en stelde zijn waarnemingen van Grauwe Klauwier, Waterral, Wielewaal en andere soorten beschikbaar, waarvoor veel dank. Petra Verburg was verantwoordelijk voor de begeleiding vanuit het Sovon-kantoor. Sovon-collega's Lara Marx en John van Betteray worden bedankt voor hun bijdragen aan de totstandkoming van dit rapport. Symen Deuzeman en Daan Vreugdenhil voorzagen het concept van commentaar. In dit rapport worden de soorten gepresenteerd volgens de systematiek van Het International Ornithological Committee (IOC).

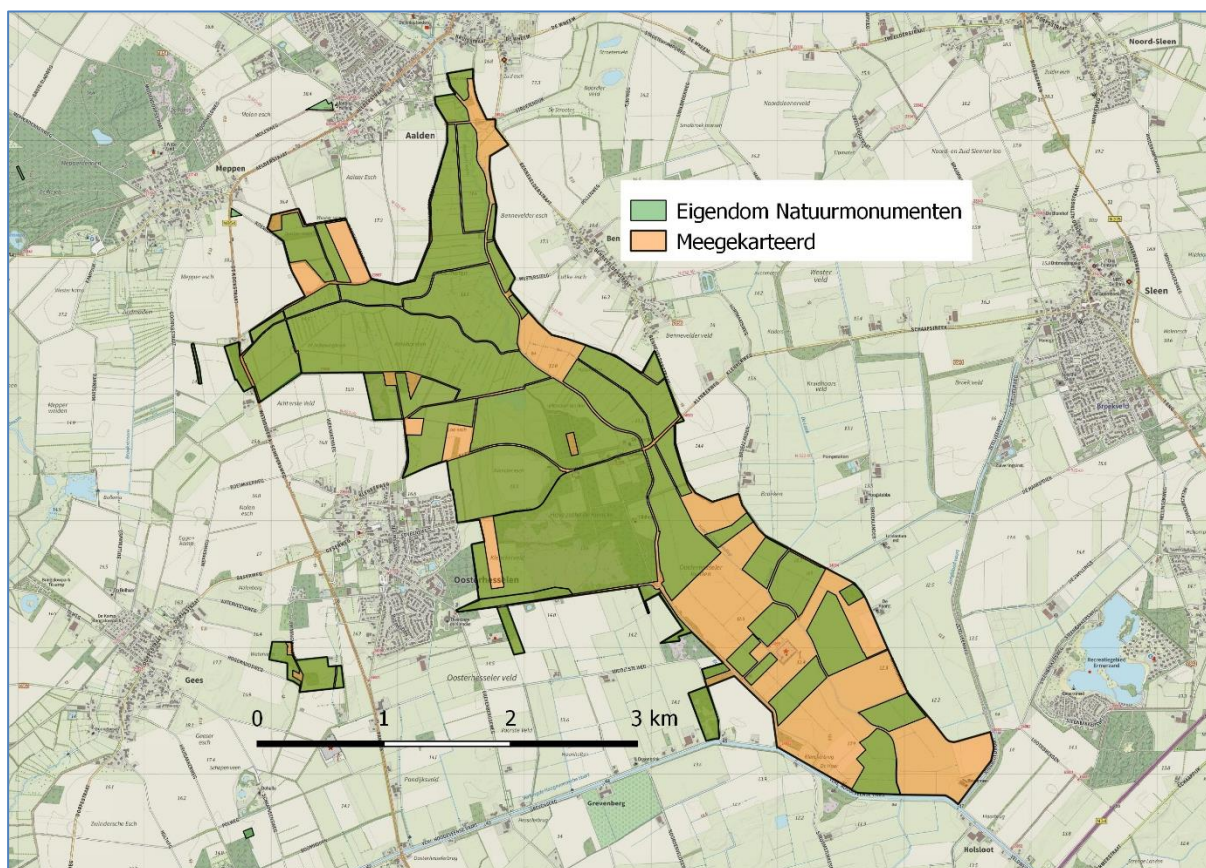

Grauwe Klauwieren werden in 2018 niet alleen aangetroffen in het kleinschalige beekdallandschap van de Kerkhorsten, maar ook op het heideveld van de Klencke, ten teken dat er in beide landschappen veel variatie op heel kleine schaal aanwezig is. Op de foto een legsel in sleedoorn. Het verwerken van stukjes gekleurde kunststof had ik niet eerder aangetroffen in nesten van deze soort. Kerkhorsten, 2 juli 2018 (Willem van Manen).

2. Beschrijving van het gebied

De Klencke (938,2 ha) heeft betrekking op een havezate in Zuidoost-Drenthe, waarvan de vroegste sporen dateren van 1520. Het bos dat bij het landgoed behoort, is terug te vinden op de kaart van 1850, maar het is niet uitgesloten dat er nog oudere bomen voorkomen. Tot het in 2018 gekarteerde gebied horen ook enkele percelen akkergrond op de es van Oosterhesselen, alsmede delen van de beekdalen van de Westerstroom (Kerkhorsten) en het Drostendiep (Figuur 1).

Figuur 1. Ligging van het in 2018 gekarteerde gebied (938,2 ha) en daarin de eigendommen van Natuurmonumenten (665,5 ha).

Het hele gebied is omgeven door intensief gebruikte landbouwgrond op essen, heideontginningen en beekdalen en op enkele plekken grenst het vrijwel aan de bebouwing van Oosterhesselen in het westen en Aalden in het noorden.

Het landgoedbos is voor Drentse begrippen oud en de oudste delen bestaan grotendeels uit zomereik, soms met menging van grove den, beuk en hier en daar een verspreide fijnspar. Op veel plekken is een goed ontwikkelde struiklaag aanwezig. Op beschaduwde plekken ontbreekt een kruidlaag, maar elders staat braam of stekelvaren. Een deel van het bos staat op rabatten en er is sprake van reliëf, mogelijk relictten van oude beeklopen. Het bos is op de meeste plekken goed ontwaterd en is in het algemeen droog. In de loop van de vorige eeuw heeft het bos zich uitgebreid over de aangrenzende heide, waarvan nu nog een klein deel resteert. Dit bos is lager en armer en bestaat vooral uit zomereik, grove den en berk.

Het heideveld is een restant van de grote heidevelden, die zich tot halverwege de vorige eeuw uitstrekten vanaf de randen van de beekdalen (figuur 2). Het is meest droog en begroeid met struikhei en grassen. Vochtiger delen zijn begroeid met dophei, pijpestrootje en wilg. Het heideveld wordt begraasd met vee. Het beekdal rond de Westerstroom, de Kerkhorsten, is een in het algemeen kleinschalig beekdal, waarvan het oude sloten- en houtwallenpatroon goed is geconserveerd. De sloten en beken in het gebied zijn eigendom van het Waterschap en worden goed onderhouden. Wel zijn er recentelijk stuwen geplaatst, enkele sloten gedempt en een deel van de oude beekloop hersteld, waardoor het hier en daar behoorlijk nat is en riet is opgeslagen.

Het beekdal van het Drostendiep is aan het eind van de jaren zestig verkaveld, waarbij vrijwel niets van de oorspronkelijke percelering bewaard is gebleven (Figuur 2). Het is sterk ontwaterd en de loop van de beek ligt zeer diep. De eigendommen van Natuurmonumenten zijn goed te onderscheiden in het landschap vanwege de ruigere vegetatie. De meeste van deze percelen werden in de loop van het voorjaar beweid met vee of schapen.

Figuur 2. Een eeuw de Klencke en het aangrenzende Drostendiep op de topografische kaarten van 1929, 1965 en 1975. In eerste instantie zijn de heidevelden ontgonnen, direct daarop is het beekdal van het Drostendiep verkaveld. Van 1975 op 2015 is er nauwelijks nog iets veranderd in het gebied.

3. Werkwijze

3.1. Methode & veldwerk

Bij het uitvoeren van het broedvogelonderzoek is de Basiskarteringsmethode toegepast, gebaseerd op de door Sovon ontwikkelde Broedvogel Monitoring Project-methode (Vergeer *et al.* 2016). Hierbij zijn de meeste aanwezige soorten gekarteerd, met uitzondering van de meest algemene (Winterkoning, Merel, Roodborst, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink). De werkwijze is gericht op het registreren van zang, balts en overige waarnemingen, waarbij veel aandacht uitgaat naar uitsluitende (gelijktijdige) waarnemingen. Bij roofvogels en klauwieren zijn nesten gezocht en gecontroleerd.

In het hele gebied zijn vijf integrale bezoeken gebracht (tabel 1) die meest voor zonsopgang aanvingen. Vrijwel alle delen van het gebied zijn ten minste tweemaal in de schemer (voorafgaand aan de ochtendbezoeken) bezocht om soorten vast te stellen die overdag niet of nauwelijks actief zijn.

In totaal is 79 uur en 22 minuten aan veldwerk besteed, waarmee de onderzoeksintensiteit uitkomt op 5,1 min/ha. Daarbij is relatief weinig tijd geïnvesteerd in de opener delen van met name het Drostendiep en de akkers in het gebied en zal met name de tijdsbesteding in de eigendommen van Natuurmonumenten beduidend hoger zijn.

Naast eigen waarnemingen zijn voor enkele soorten als Grauwe Klauwier, Waterral en Wielewaal aanvullingen gebruikt van Popke Graansma. Deze zijn in het waarnemingenbestand als zodanig gemerkt en ze zijn in de soortteksten toegelicht.

Tabel 1. Data en tijden van veldbezoeken aan het onderzoeksgebied.

Datum	Begin	Eind	Datum	Begin	Eind
14-mrt	05:48	11:16	26-mei	04:51	12:38
15-mrt	06:52	13:09	18-jun	05:50	14:13
4-apr	06:05	16:53	2-jul	14:01	23:28
24-apr	04:19	12:19	10-jul	10:00	13:00
25-apr	06:29	12:54	25-jul	13:00	16:00
25-mei	03:10	13:57			

3.2. Interpretatie en verwerking van de gegevens

In het veld zijn de waarnemingen ingevoerd op een tablet, waarbij voor iedere waarneming soort, locatie, tijdstip en broedcode zijn vastgelegd, inclusief de door de waarnemer afgelegde route. Bij thuiskomst zijn de data doorgestuurd naar de server van Sovon. De waarnemingen zijn automatisch geclusterd, waarbij gebruik is gemaakt van criteria die licht afwijken van de standaard BMP-criteria, vanwege het kleinere aantal bezoeken. Automatisch clusteren gaat in veel gevallen goed, maar resultaten moeten goed worden gecontroleerd, vooral vanwege fouten of slordigheden bij invoer in het veld. De database van De Klencke is zorgvuldig gecontroleerd op onzuiverheden. De clustercriteria zijn bijgesloten als metadata in de database.

3.3. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperaturen zijn belemmerende factoren. Tabel 2 geeft een globale indruk van de omstandigheden gedurende het broedseizoen 2018. Tijdens de bezoeken waren de weersomstandigheden overwegend gunstig.

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, dagelijks aantal zonuren en duur neerslag) in de periode maart-juni 2018, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor langjarig gemiddelde (1981-2010).

Maand	Temp. °C	Norm	Zon-uren	Norm	Neerslag (mm)	Norm
Maart	4,7	6,2	132	125	60	68
April	12,2	9,2	181	178	74	44
Mei	16,4	13,1	290	213	47	61
Juni	17,5	15,6	213	201	29	68

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

In totaal werden in De Klencke 80 soorten vastgesteld als broedvogel, waarvan er 72 zijn gekarteerd (tabel 2). Naast de soorten in de tabel kwamen Winterkoning, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees en Vink alle algemeen voor. Zestien soorten komen voor op de Rode Lijst (Van Kleunen *et al.* 2017), waaronder drie met de status “bedreigd”, drie “kwetsbaar” en tien “gevoelig”.

Tabel 3. Broedvogels van De Klencke in 2018. De Rode lijststatus is opgenomen in de kolom RL. (Kw=Kwetsbaar, Ge=Gevoelig).

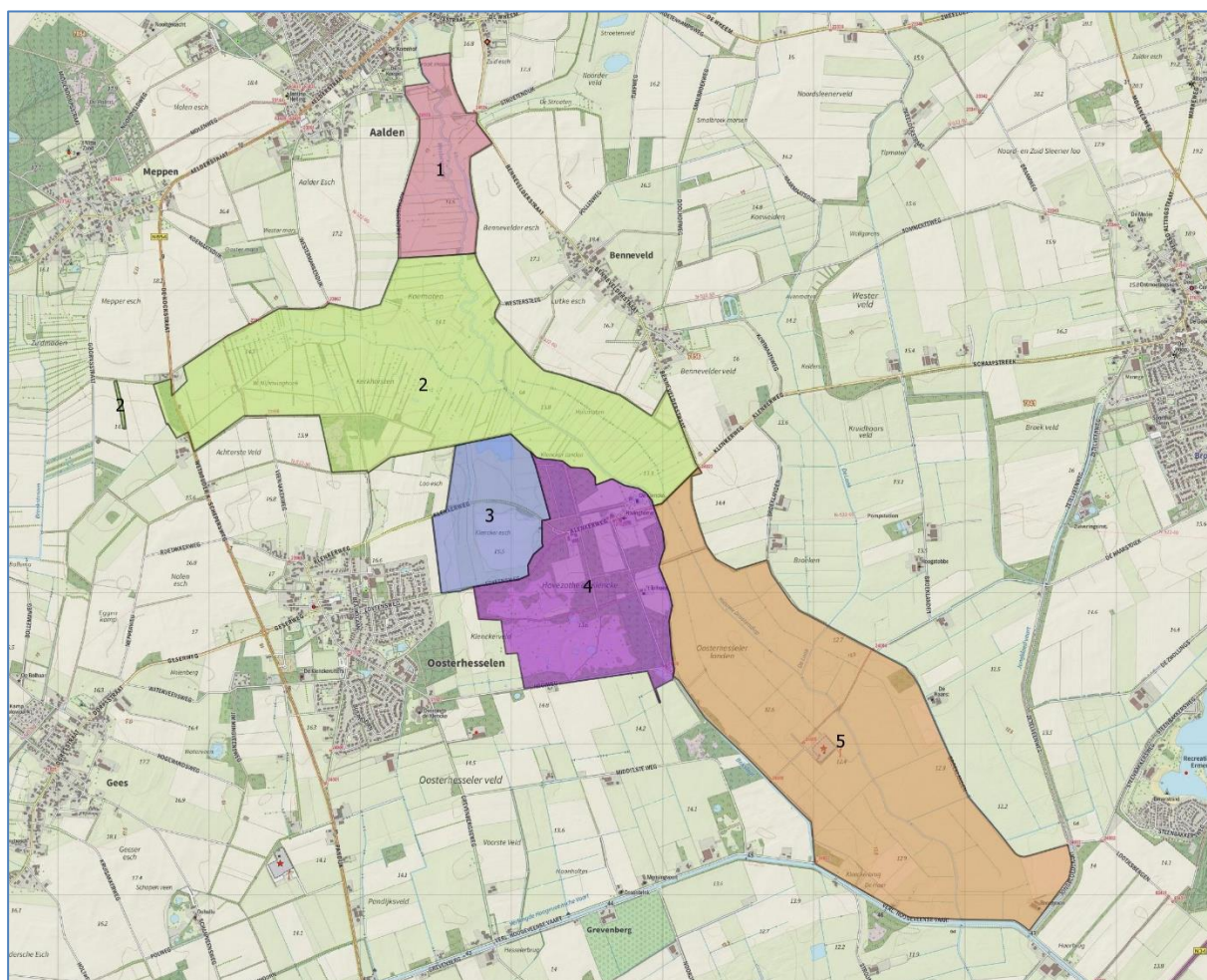
Soort	N	N/100 ha	RL	Soort	N	N/100 ha	RL
Grauwe Gans	8	0.9		Veldleeuwerik	2	0.2	GE
Nijlgans	5	0.5		Staartmees	13	1.4	
Krakeend	1	0.1		Fluiter	4	0.4	
Wilde Eend	35	3.7		Kleine Karekiet	6	0.6	
Kuifeend	3	0.3		Bosrietzanger	71	7.6	
Kwartel	4	0.4		Spotvogel	3	0.3	GE
Fazant	11	1.2		Sprinkhaanzanger	5	0.5	
Ooievaar	2	0.2		Zwartkop	83	8.8	
Wespendief	1	0.1		Tuinfluiter	46	4.9	
Sperwer	1	0.1		Braamsluiper	4	0.4	
Buizerd	14	1.5		Grasmus	85	9.1	
Waterral	2	0.2		Goudhaan	6	0.6	
Waterhoen	2	0.2		Boomklever	33	3.5	
Meerkoet	3	0.3		Boomkruiper	58	6.2	
Scholekster	1	0.1		Spreeuw	42	4.5	
Kievit	5	0.5		Zanglijster	35	3.7	
Wulp	6	0.6		Grote Lijster	7	0.7	
Grutto	2	0.2	GE	Grauwe Vliegenvanger	11	1.2	GE
Watersnip	9	1.0	BE	Blauwborst	3	0.3	
Tureluur	1	0.1	GE	Bonte Vliegenvanger	6	0.6	
Holenduif	8	0.9		Gekraagde Roodstaart	26	2.8	
Houtduif	29	3.1		Paapje	1	0.1	BE
Koekoek	4	0.4	KW	Roodborsttapuit	37	3.9	
Middelste Bonte Specht	2	0.2		Huisemus	19	2.0	GE
Kleine Bonte Specht	6	0.6		Heggenmus	17	1.8	
Grote Bonte Specht	44	4.7		Gele Kwikstaart	12	1.3	GE
Groene Specht	3	0.3	KW	Witte Kwikstaart	2	0.2	
Grauwe Klauwier	12	1.3	BE	Graspieper	63	6.7	GE
Wielewaal	1	0.1	KW	Boompieper	69	7.4	
Gaai	31	3.3		Appelvink	16	1.7	
Kauw	34	3.6		Goudvink	3	0.3	
Zwarte Kraai	11	1.2		Groenling	7	0.7	
Zwarte Mees	3	0.3		Kneu	12	1.3	GE
Glanskop	1	0.1		Putter	13	1.4	
Matkop	4	0.4	GE	Geelgors	47	5.0	
Boomleeuwerik	1	0.1		Rietgors	29	3.1	

4.2. Vergelijking met eerdere karteringen

In 1975 en 1981 karteringen uitgevoerd door de Provincie Drenthe (Grotenhuis *et al.* 1982). Voor 1975 is alleen een tabel gevonden met aantallen voor het bosgedeelte van De Klencke (4 in figuur 3). Van de kartering van 1982 is een stippenshape beschikbaar, eigendom van Provincie Drenthe. In 1998 is een kartering uitgevoerd door Hans Hasper (Hasper 1998), in 2003 door Herman Feenstra (stippenshape Natuurmonumenten), in 2009-10 zijn delen onderzocht door Koos van Zegeren (van Zegeren 2010). Vanaf 2002 is het zuidelijk deel van het gebied, het Drostendiep, vrijwel jaarlijks onderzocht op een

wisselend aantal broedvogelsoorten. De vastgestelde aantallen territoria staan vermeld in de tabellen 4-8. Alleen soorten zijn opgenomen, die in tenminste twee jaren zijn geïnventariseerd.

Figuur 3. Delen van het gebied die eerder zijn gekarteerd. De nummering van deelgebieden correspondeert met de navolgende tabellen.

Kerkhorsten

Het noordelijk deel van de Kerkhorsten (figuur 3) is onderzocht in 1982, 2009 en 2018, het zuidelijk deel ook in 2003. Aantallen broedvogels staan in tabellen 4 en 5. Hoewel er bij elke kartering uitschieters zitten is de globale trend dat weidevogels, met inbegrip van Paapje en Gele Kwikstaart, maar met uitzondering van Watersnip en Graspieper, uit het gebied zijn verdwenen. Ook cultuurvolgers als Patrijs en Steenuil zijn vooral in de beginperiode nog vastgesteld en in 2018 in het geheel niet meer. Deze soorten hebben geleidelijk aan plaats gemaakt voor soorten van bos, struweel en opgaand geboomte. Meest recente ontwikkeling is de vestiging of sterke toename van Grauwe Klauwier, Bosrietzanger en Putter.

Tabel 4. Vastgestelde aantallen territoria tijdens verschillende karteringen in de noordelijke Kerkhorsten (deelgebied 1 in figuur 3). += aanwezig als broedvogel in onbekend aantal, ?= onbekend of aanwezig als broedvogel.

Soort	1981	2009	2018	Soort	1981	2009	2018
Nijlgans	0	1	1	Bosrietzanger	0	1	2
Wilde eend	+	5	1	Spotvogel	1	0	0
Patrijs	1	1	0	Zwartkop	?	3	10
Fazant	+	4	1	Tuinfluit	+	2	5
Buizerd	0	1	2	Grasmus	8	8	9
Waterral	0	0	1	Boomklever	0	0	1
Scholekster	4	1	0	Boomkruiper	5	2	6

Soort	1981	2009	2018	Soort	1981	2009	2018
Kievit	6	0	0	Spreeuw	+	3	1
Wulp	0	1	0	Zanglijster	+	2	2
Watersnip	0	1	0	Grote lijster	1	0	0
Houtduif	+	4	2	Grauwe vliegenvanger	2	0	0
Koekoek	0	1	1	Gekraagde roodstaart	?	2	1
Steenuil	1	0	0	Paapje	1	0	0
Ransuil	1	0	0	Roodborsttapuit	0	1	1
Grote bonte specht	1	1	2	Heggenmus	?	1	1
Groene specht	0	1	0	Gele kwikstaart	3	1	0
Torenvalk	0	1	0	Graspieper	0	2	0
Grauwe klauwier	0	0	2	Boompieper	0	2	7
Wielewaal	1	1	0	Appelvink	0	0	3
Gaai	+	1	2	Putter	0	0	1
Zwarte kraai	+	1	2	Geelgors	6	5	6
Staartmees	?	1	1	Rietgors	1	0	1
Kleine karekiet	0	0	1				

Tabel 5. Vastgestelde aantallen territoria tijdens verschillende karteringen in de Kerkhorsten (deelgebied 2 in figuur 3). += aanwezig als broedvogel in onbekend aantal, ?= onbekend of aanwezig als broedvogel.

Soort	1981	2003	2009	2018	Soort	1981	2003	2009	2018
Grote Canadese gans	0	0	1	0	Zwarte Mees	0	0	2	0
Grauwe gans	0	0	1	1	Matkop	+	4	2	2
Zwarte zwaan	0	0	1	0	Veldleeuwerik	1	0	2	0
Nijlgans	0	0	2	2	Staartmees	?	3	2	5
Wilde eend	+	+	22	8	Kleine karekiet	?	2	9	5
Kuifeend	0	0	6	1	Bosrietzanger	0	16	23	44
Patrijs	2	0	1	0	Spotvogel	5	1	2	3
Kwartel	1	2	2	0	Sprinkhaanzanger	0	0	2	4
Fazant	+	8	23	8	Zwartkop	?	?	19	25
Ooievaar	0	0	0	1	Tuinfluit	+	+	19	23
Buizerd	1	5	2	4	Braamsluiper	?	2	1	1
Waterral	0	0	0	1	Grasmus	26	61	44	43
Porseleinhoen	0	0	2	0	Boomklever	0	1	1	1
Waterhoen	?	?	2	2	Boomkruiper	12	22	10	14
Meerkoet	?	?	4	1	Spreeuw	+	4	11	5
Scholekster	10	1	3	0	Zanglijster	+	8	9	6
Kievit	23	1	6	0	Grote lijster	2	2	0	0
Wulp	5	2	5	0	Grauwe vliegenvanger	8	2	0	1
Grutto	2	0	0	0	Blauwborst	0	3	1	2
Watersnip	0	4	9	4	Bonte vliegenvanger	?	?	1	1
Holenduif	9	5	4	3	Gekraagde roodstaart	?	15	14	9
Houtduif	+	+	25	10	Paapje	3	2	1	1
Zomertortel	3	1	1	0	Roodborsttapuit	0	16	11	11
Koekoek	?	1	2	1	Heggenmus	?	9	8	6
Steenuil	5	0	0	0	Gele kwikstaart	1	1	4	0
Ransuil	2	1	0	0	Graspieper	0	11	22	18
Kleine bonte specht	0	4	4	1	Boompieper	9	49	27	31
Grote bonte specht	2	4	5	9	Appelvink	2	1	0	1
Torenvalk	1	0	0	0	Groenling	?	2	2	1
Grauwe klauwier	0	1	1	8	Kneu	?	6	6	1
Wielewaal	1	1	0	1	Putter	0	1	1	8
Gaai	?	?	5	7	Geelgors	6	44	37	24
Zwarte kraai	+	+	4	2	Rietgors	4	12	20	18

Es van Oosterhesselen

Van de es van Oosterhesselen zijn vijf karteringen bekend, redelijk gespreid over de periode 1982-2018 (tabel 6). Probleem kan zijn dat territoria in de rand van het gebied in het ene geval wel- in het andere niet zijn meegeteld. Het gebied is in zijn algemeenheid niet bijzonder vogelrijk, maar weidevogels hebben voorgoed het veld geruimd, waarbij de opleving in 2010 deels het gevolg van een verschil in interpretatie van waarnemingen kan zijn. De toename van Wilde Eend is te danken aan het graven van een plas in de noordoosthoek van het gebied en het geleidelijk aan begroeid raken van de oevers. De recente toename van Kauw kan reëel zijn, vanwege het ouder en holler worden van de rij beuken langs de weg tussen De Klencke en Oosterhesselen.

Tabel 6. Vastgestelde aantallen territoria tijdens verschillende karteringen op de es van Oosterhesselen (deelgebied 3 in figuur 3). += aanwezig als broedvogel in onbekend aantal, ?= onbekend of aanwezig als broedvogel.

Soort	1981	1998	2003	2010	2018	Soort	1981	1998	2003	2010	2018
Grauwe gans	0	0	0	0	3	Staartmees	?	?	?	0	1
Nijlgans	0	0	0	0	1	Bosrietzanger	0	0	0	0	1
Wilde eend	?	?	?	1	10	Spotvogel	1	0	0	0	0
Kwartel	0	0	0	1	0	Zwartkop	?	?	?	1	2
Fazant	+	?	1	1	0	Tuinfluitter	?	?	?	1	1
Meerkoet	0	0	0	0	1	Grasmus	3	1	9	8	5
Scholekster	1	1	0	0	0	Boomkruiper	1	0	2	0	2
Kievit	4	4	1	3	0	Spreeuw	?	?	?	0	1
Wulp	0	0	0	2	0	Grauwe vliegenv.	1	0	0	0	0
Holenduif	0	0	0	0	1	Gekr. roodstaart	?	0	0	1	0
Houtduif	?	?	?	0	1	Roodborsttapuit	0	0	1	1	1
Koekoek	0	1	0	0	0	Gele kwikstaart	0	0	0	2	0
Steenuil	1	0	0	0	0	Graspieper	0	1	2	3	0
Kleine bonte specht	0	0	0	0	1	Boompieper	0	0	5	6	1
Grote bonte specht	0	0	0	0	1	Kneu	?	0	4	2	0
Torenvalk	1	0	0	0	0	Putter	0	0	0	1	0
Kauw	?	?	4	10	30	Geelgors	2	2	6	6	1
Veldleeuwerik	1	0	0	3	0	Rietgors	0	0	0	1	0

De Klencke

Het landgoedbos en de aangrenzende heide zijn sinds 1975 zesmaal gekarteerd, waarmee dit een van de langere en dus zeer waardevolle reeks van broedvogelaantallen is. Wat direct opvalt is de enorme teruggang van soorten die broeden in het bos, maar in elk geval ten dele foerageren op het omringende cultuurland (Wilde Eend, Fazant, Blauwe Reiger, alle duiven, Ransuil, Torenvalk, en alle kraaiachtigen met uitzondering van Gaai). Dit zijn alle vrij zware soorten en het is dus geen wonder dat in de loop van de periode ook de Havik, die leeft van dergelijke soorten, is verdwenen als broedvogel. De Buizerd leeft van kleinere prooien en het aantal van deze roofvogel groeide geleidelijk. De vestiging van Wespandief is waarschijnlijk toevallig. Deze soort houdt er een enorm foerageergebied op na en het is aannemelijk dat De Klencke sinds de jaren zeventig of tachtig altijd als foerageergebied is gebruikt.

Toegenomen zijn soorten van oudere bossen als de drie soorten bonte spechten, Boomklever, Boomkruiper en Appelvink. Het hoge aantal Fluiters in 2018 heeft waarschijnlijk niet zoveel te maken met het ouder worden van het bos, maar eerder met het sterk fluctuerende voorkomen. Het aantal Grauwe Vliegenvangers in 1982 betreft waarschijnlijk een overschatting en waarschijnlijk is de soort licht afgenomen.

Alle soorten van jonge bosstadia zijn sterk in aantal afgenomen (Zomertortel, Nachtegaal, Spotvogel, Tuinfluitter, Braamsluiper, Matkop, Heggenmus, Goudvink en Kneu). Soorten van heide en overgangen tussen bos en heide tonen een wisselend beeld, maar lijken vooral licht af te nemen. Rietgors is echter stabiel en Roodborsttapuit in aantal toegenomen. Aanwezigheid van Grauwe Klauwier is iets van het laatste decennium, maar in 2010 zijn meer paren vastgesteld dan in 2018.

De aantalsveranderingen in de Klencke komen sterk overeen met die in andere gebieden waar lange reeksen lopen, zoals in het Mensingebos bij Roden.

Tabel 7. Vastgestelde aantallen territoria tijdens verschillende karteringen in het bos- en heidegedeelte van De Klencke (deelgebied 4 in figuur 3). += aanwezig als broedvogel in onbekend aantal, ?= onbekend of aanwezig als broedvogel.

Soort	1975	1981	1998	2003	2010	2018
Grauwe gans	0	0	0	0	0	2
Nijlgans	0	0	0	1	2	1
Wilde eend	11	9	+	+	5	3
Wintertaling	2	1	0	1	0	0
Kwartel	0	0	0	1	0	0
Fazant	10	5	+	+	2	1
Ooievaar	0	0	0	0	0	1
Blauwe Reiger	23	44	0	0	0	0
Wespendief	0	0	0	0	0	1
Sperwer	1	0	0	1	0	0
Havik	0	1	1	2	2	0
Buizerd	1	2	2	2	4	4
Kievit	0	0	1	0	0	0
Kleine plevier	0	0	0	1	0	0
Holenduif	14	21	5	7	9	4
Houtduif	62	61	+	+	28	13
Zomertortel	10	8	3	0	0	0
Turkse tortel	?	1	+	3	0	0
Koekoek	2	5	3	1	1	1
Kerkuil	?	?	1	2	1	?
Bosuil	1	1	0	1	0	0
Ransuil	7	5	2	0	1	0
IJsvogel	1	0	0	0	0	0
Middelste Bonte Specht	0	0	0	0	0	2
Kleine bonte specht	1	1	5	8	8	3
Grote bonte specht	10	13	7	14	11	27
Zwarte specht	1	1	0	1	0	0
Groene specht	5	1	1	1	1	2
Torenvalk	9	2	0	0	1	0
Boomvalk	1	1	0	0	0	0
Grauwe klauwier	0	0	0	0	3	1
Wielewaal	4	1	3	1	0	0
Gaai	5	7	+	+	6	16
Ekster	6	1	0	0	0	0
Kauw	12	17	+	6	28	4
Roek	450	875	0	0	0	0
Zwarte kraai	3	4	+	+	2	0
Zwarte Mees	2	3	1	4	2	3
Kuifmees	0	0	0	0	1	0
Glanskop	0	2	0	0	2	1
Matkop	13	14	2	6	6	2
Boomleeuwerik	0	0	3	3	2	1
Veldleeuwerik	0	0	1	0	0	0
Staartmees	6	4	1	5	5	5
Fluiter	0	0	0	1	0	4
Bosrietzanger	0	0	0	0	1	0
Spotvogel	5	10	1	0	2	0
Zwartkop	23	33	+	+	28	23
Tuinfluiter	21	78	+	+	10	7
Braamsluiper	2	8	0	0	1	2
Grasmus	5	9	4	1	4	5
Vuurgoudhaan	0	2	2	0	0	0
Goudhaan	+	7	+	+	3	3

Soort	1975	1981	1998	2003	2010	2018
Boomklever	0	3	10	19	15	29
Boomkruiper	19	28	13	25	15	30
Spreeuw	+	+	+	+	39	34
Zanglijster	29	24	+	12	11	21
Grote lijster	2	4	2	5	4	6
Grauwe vliegenvanger	17	55	5	10	3	10
Nachtegaal	1	0	2	0	0	0
Bonte vliegenvanger	7	6	+	6	4	4
Zwarte Roodstaart	?	1	0	0	0	0
Gekraagde roodstaart	17	35	14	9	7	9
Roodborsttapuit	0	0	1	1	3	4
Huismus	+	+	+	+	10	15
Ringmus	?	?	?	?	5	0
Heggenmus	20	17	5	8	1	5
Witte kwikstaart	4	4	+	+	6	+
Graspieper	0	0	2	0	1	0
Boompieper	6	35	15	18	26	17
Appelvink	0	2	9	7	2	11
Goudvink	0	6	0	0	0	1
Groenling	0	0	?	2	8	6
Kneu	15	2	0	2	4	3
Putter	0	0	0	0	0	2
Geelgors	5	4	4	5	21	2
Rietgors	3	2	2	2	2	2

Drostendiep

Van de reeks in het Drostendiep is niet altijd duidelijk welke soorten wel- en welke niet zijn geteld. Tabel 8 moet dus ook enigszins door de oogleden heen worden bekeken. Onmiddellijk valt dan op dat alle weidevogels, met uitzondering van Watersnip, Gele Kwikstaart en Graspieper sterk in aantal zijn afgenomen of zijn verdwenen als broedvogel. Watersnip en Gele Kwikstaart zijn zelfs verschenen als broedvogel ten opzichte van 1982. Ook soorten van ruigte als Roodborsttapuit, Blauwborst, Sprinkhaanzanger en Bosrietzanger zijn in aantal toegenomen. Merkwaardig zijn de meldingen van Rietzangers zo ver op het Drents Plateau, temeer daar werkelijk geschikt habitat voor de soort (droog overjarig riet) ontbreekt. Ook het aantalsverloop van de Geelgors roept vragen op, omdat het gebied niet echt geschikt is voor Geelgorzen en de soort in 2018 zo goed als ontbrak.

Tabel 8. Vastgestelde aantallen territoria tijdens verschillende karteringen in het beekdal van het Drostendiep (deelgebied 5 in figuur 3). Omdat in veel gevallen onduidelijk is of ontbrekende waarden inhouden dat de soort niet is geteld of niet aanwezig was, is dit niet aangegeven in de tabel.

Soort	81	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Grauwe gans														2		1	1	0
Knobbelzwaan															2			0
Nijlgans												1	1	2			2	0
Wilde eend												3	3	3	4	5	9	11
Kuifeend					2				2	4	6	7	3	8	4	4	1	1
Patrijs	1					2	1	1	2	1								0
Kwartel	1	3	3	2	7	6	3	9	3		5	10	3	2	3	1	3	4
Fazant											3	1	1	1	1	1		1
Buizerd											1		2	1	1	1	2	2
Kwartelkoning				1	2		2					1						0
Waterhoen	3																	0
Meerkoet																1		0
Scholekster	8	6	7	11	6	3	4	2	1	3	1	2	2	2			2	1
Kievit	25	20	28	28	25	10	24	16	7	4	10	6	6	12	8	9	7	5
Wulp	8	7	5	7	6	5	4	3	4	8	2	4	4	7	6	4	8	6

Soort	81	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Grutto	41	18	37	23	27	12	16	12	12	15	4	10	7	10	7	4	5	2
Watersnip	0	3	5	5	8	10	6	9	5	9	4	4	3	6	6	8	2	5
Tureluur	4	4	5	3	3	2	4	5	4	4	2	3	3	4	3			1
Holenduif	3																	0
Houtduif																		1
Koekoek												2	1	2	1	2		1
Grote bonte specht											1		2	1		1		1
Groene specht													1					0
Gaai																		2
Zwarte kraai																		3
Veldleeuwerik	17	1		1	3	1	4	1		2	1	6	6	11	11	2		2
Boerenzwaluw											12						5	?
Tjiftjaf											1							?
Rietzanger	0										1	5	6					0
Kleine karekiet	0												1	1				0
Bosrietzanger	0											6	4	9	16	9	2	23
Spotvogel	7												1					0
Sprinkhaanzanger	0													1		3		1
Zwartkop												1	8	1				6
Tuinfluit													3			1		3
Braamsluiper													1					1
Grasmus	17			14					24	25	6	20	25	24	22	24	11	16
Boomklever				1											1			0
Boomkruiper														2				1
Zanglijster																		3
Grote lijster														1			2	0
Blauwborst										2	1	1	1	2	1	3		1
Bonte vliegenvanger													1					1
Zwarte Roodstaart	1																	0
Gekraagde roodstaart				1								2	3	2	3	1		4
Paapje			3				2					1						0
Roodborsttapuit	0	4	6	15	15	10	7	11	17	13	18	18	15	29	19	24	17	20
Heggenmus										1								1
Gele kwikstaart	0		5	4	15	7	11	11	6	14	13	7	12	10	3	7	1	11
Witte kwikstaart												1	4	5	5	5	1	1
Graspieper	32	40	26	53	82	54	56	48	65	35	31	30	40	41	34	35	22	45
Boompieper	4			5					13	9	4	12	13	14	14	10	10	8
Appelvink	0											1		1				0
Kneu				4	16	4		4	20	12		8	10	22	14	8	6	8
Putter									6	4	3	1	4	8	5	3	3	2
Geelgors	5	20	19	30	21	17	13	7	4	8	10	10	14	15	13	7	4	1
Rietgors	3	2		2	3					9	3	13	13	24	15	7	8	8

4.3. Soortbesprekingen

Grauwe Gans, n=8

Waarschijnlijk hebben de meeste paren geen nesten gehad, al kan niet worden uitgesloten dat die er wel zijn geweest, met name in de natste, met riet begroeide delen van de Kerkhorsten. Er zijn geen paren met jongen waargenomen.

Fazant, n=11

Fazanten waren opmerkelijk talrijk in de Kerkhorsten, wat waarschijnlijk meer te maken heeft met de mate van nattigheid dan met andere factoren. Op het Drents Plateau houden Fazanten alleen stand in dergelijke natte gebieden.

Ooievaar, n=2

Op het nest bij de havezathe zijn jongen grootgebracht. Het nest in de Kerkhorsten is pas in de loop van april gebouwd in een dode els. Op 26 mei zat er een vogel op het nest, vermoedelijk op een legsel. Later werden hier geen Ooievaars meer waargenomen en er zijn geen jongen grootgekomen.

Het ooievaarsnest met broedende vogel in de Kerkhorsten. 26 mei 2018 (Willem van Manen).

Wespendief, n=1

Al tijdens de eerste ronde werd een nest ontdekt, hoog in een beuk en dicht aan de doorgaande weg, dat wel eens een oud wespendifnest kon zijn. Deze diagnose was vooral gebaseerd op de voor een Buizerd onwaarschijnlijke locatie en de grootte van het nest, waarbij weinig andere soorten in aanmerking komen. Gezien de doorzichtige rand zijn er in 2017 geen jongen op grootgebracht (succesvolle nesten lijken meer op een platgetrapte pannenkoek). Op 25 mei zat één vogel op het nest en de tweede er naast en was het nest belegd met vers blad. Op 18 juni bevatte het nest twee eieren. Op 10 juli was er een jong van ongeveer een week oud, samen met een niet-uitgekomen ei en op 25 juli is dit jong in goede conditie en omringd met lege wespenraten, geringd.

Sperwer, n=1

In een kleine, dichte aanplant van fijnspaar werden plukresten gevonden en ruiveren van het vrouwtje. Er moet een nest hebben gezeten, maar dat werd niet gevonden in de zeer dichte sparrenkruinen. Tijdens latere bezoeken werden de sporen allengs schaarser en het is niet waarschijnlijk dat er jongen zijn grootgebracht.

Waterral, n=2

Waterrallen werden uitsluitend waargenomen door Popke Graansma in de moerassige delen van de uitgegraven slenk in de Kerkhorsten.

Wulp, n=6

Vergeleken met veel andere gebieden in Drenthe, is de stand van de Wulp in het Drostendiep hoog. Op 25 mei werden op twee plekken alarmerende paren waargenomen, duidend op de aanwezigheid van jongen.

Grutto, n=2

Beide paren verbleven in een perceel hoog gras, dat geen eigendom is van Natuurmonumenten. Op 25 mei werd hier nog wel een vogel gezien, maar alarm als aanwijzing voor jongen, is niet waargenomen.

In tegenstelling tot Buizerd en Havik blijven Wespenvliegen vaak lang op het nest bij beklimming van de nestboom, waarbij ze met gespreide vleugels traag ronddraaien. In dit geval is het een mannetje, te zien aan de donkere tippen van de handpennen. Bij Wespenvliegen is het normaal dat mannetjes ongeveer de helft van de tijd de eieren bebroeden. De Klencke, 18 juni 2018 (Willem van Manen).

Watersnip, n=9

De Watersnip is de enige weidevogel die zich heeft hersteld in zowel het Drostendiep als de Kerkhorsten. Met name in de Kerkhorsten was de dichtheid lokaal hoog en konden tot drie baltsende vogels tegelijkertijd worden waargenomen. In het meest zuidoostelijke territorium, buiten de gebiedsgrens, is alleen op 25 mei een baltsende vogel gezien en waarschijnlijk betrof dit een verplaatsing uit een van de andere territoria.

Velduil, n=0

In zijn algemeenheid vind ik in Drenthe meer door Haviken geplukte Velduilen dan dat ik ze levend tref, wat natuurlijk ook niet zo vreemd is gezien de voornamelijk nachtelijke levenswijze. De balans sloeg dit jaar verder door vanwege een geplukt exemplaar op de heide van het landgoed. Gezien de staat van de veren was de vogel ergens in de winter geslagen.

Middelste Bonte Specht, n=2

Tijdens bijna alle bezoeken zijn Middelste Bonte Spechten waargenomen, het vaakst tegenover de meest westelijke boerderij in het landgoed. Hier werd op 1 en 15 maart de baltsroep gehoord en op 4 april gezien hoe een paartje een holte in een eik bezocht en in grote opwinding geraakte toen een Spreeuw hetzelfde deed. Op 25 mei werd een paar honderd meter verderop, dicht bij de havezathe een nest gevonden in een eik op 13 m aan de hand van een frequent voerende oudervogel. Dit is het eerste nest met jongen voor de provincie Drenthe.

Het tweede territorium is gehonoreerd op basis van een eenmalige waarneming van een roepende vogel.

Grauwe Klauwier, n=12

De meeste Grauwe Klauwieren zaten in de Kerkhorsten, waarbij het lang niet meeviel om alle territoria in het besloten en hoogopgaande houtwallenlandschap te vinden. Zonder de waarnemingen van Popke Graansma waren tenminste drie territoria niet ontdekt. Bij tenminste 10 paren hadden we aanwijzingen voor (uitgevlogen) jongen, waaronder het paar op de heide van het landgoed, waar pas uitgevlogen jongen zijn waargenomen. Nesten zijn gevonden in een combinatie van meidoorn en braam op 3 m, in een sleedoorn op 2 m en in een braam op 1 m.

Jonge Grauwe Klauwieren van een dag of drie oud. Kerkhorsten, 18 juni 2018 (Willem van Manen).

Wielewaal, n=1

Alleen Popke Graansma nam eenmalig een Wielewaal waar in het gebied. Het uitblijven van vervolgaarnemingen (in het gebied waar we veel kwamen voor de klauwieren) maakt het onwaarschijnlijk dat er succesvol is gebroed.

Kauw, n=34

Naast de inmiddels zeer klein geworden kolonie in het bos van het landgoed, zit er een grote kolonie in de veelal holle beuken aan weerszijden van de weg tussen De Klencke en Oosterhesselen. Tellen van deze kolonie viel niet mee, omdat het er op sommige momenten een drukte van belang was en er op andere met moeite een enkele Kauw kon worden waargenomen.

Raaf, N=0

Waarnemingen van broedende Raven in De Klencke stammen uit het begin van de vorige eeuw, toen het aantal geschikte broedplaatsen heel klein moet zijn geweest vanwege ontbreken van ouder bos. Na een jaar of 60 van afwezigheid keerden Raven in Drenthe terug in de loop van de jaren negentig en is er inmiddels sprake van een populatie van een paar of 15. Het dichtstbijzijnde bekende nest zit in Boswachterij Gees, op een kilometer of zeven van De Klencke. Het paar dat op 24 april werd waargenomen, heeft waarschijnlijk geen betrekking op deze vogels, die op dat moment jongen hadden. In die tijd gaan vrouwtjes nooit zo ver van het nest en opereren de vogels nauwelijks paarsgewijs.

Glanskop, n=1

Oosterhesselen bevindt zich oostelijk van de grens ten oosten waarvan de Glanskop nagenoeg ontbreekt en ten westen waarvan hij algemeen voorkomt. Mogelijk is het het uitermate geschikte habitat van oude eiken met een goed ontwikkelde struiklaag, dat Glanskoppen verleidt zich er zo nu en dan te vestigen.

Fluiter, n=4

Beide noordelijke territoria zijn waargenomen op alleen 25 mei, beide zuidelijke op zowel 24 april als 25 mei. Het ging in alle gevallen om zingende vogels, waarbij het erop leek (korte zang) dat twee vogels gepaard waren. In juni is speciaal gezocht naar foeragerende ouders (met karakteristieke "pu"-contactroep), maar deze werden niet aangetroffen. Het is daarmee niet waarschijnlijk dat er jongen zijn grootgebracht.

Blauwborst, n=3

De drie territoria binnen het gebied zaten in vrij ruige en natte delen met pitrus en riet. Het territorium net noordelijk van de gebiedsgrens zat in een kale sloot met aan de ene zijde maïs en aan de andere raaigras.

Paapje, n=1

Het territorium berust op twee waarnemingen van Popke Graansma. Eind april zag hij een solitaire vogel in het natte en open deel van de Kerkhorsten, gevolgd door een waarneming begin mei van een zingend mannetje.

Bosrietzangerhabitat in het Drostendiep. 25 mei 2018 (Willem van Manen).

5. Evaluatie

De Klencke is een prachtig oud bosgebied dat zijn waarde met name ontleent aan de oude eiken die op relatief goede grond staan. In de vroege jaren tachtig was het een van de brongebiedjes voor de toen nog zeer ijle boomkleverpopulatie en zo is het nu een van de weinige gebieden in Drenthe waar meer dan één paar Middelste Bonte Spechten huist. Ook is in 2018 het eerste nest met jongen voor deze soort gevonden in de Klencke. Andere soorten die de meer dan regionale waarde van de Klencke benadrukken zijn: Wespendif, Kleine Bonte Specht en Grauwe Vliegenvanger.

Opmerkelijk is trouwens de schaarste aan nachtvogels: Tenminste drie bezoeken waren optimaal voor registratie van Bosuil en ondanks nabootsing van het geluid bleef respons uit. Ook werden geen ruiveren, poepsporen of braakballen gevonden en het is frappant dat ook bij de vier laatste karteringen slechts eenmaal (in 2003) een territorium werd gevonden. In 1975 en 1982, toen de soort nog veel zeldzamer was in Drenthe, werd wel een Bosuil vastgesteld in De Klencke. Ook het ontbreken van territoria van Houtsnip (tijdens alle karteringen) is frappant, want op het oog is het gebied zeer geschikt.

De broedvogelbevolking van de Kerkhorsten kenmerkt zich vooral door soorten van overgangen van droog naar nat, opgaande begroeiing naar open terrein en van begraasd terrein naar hooiland. Het is deze combinatie die garant staat voor een behoorlijke populatie van Grauwe Klauwier. Aan het nogal ingewikkelde systeem van sloten en stuwen is af te leiden dat er een conflict bestaat tussen het waterschap (goede waterafvoer) en de wensen van Natuurmonumenten (vernatting). Soorten die hiervan profiteren zijn Roodborsttapuit en Graspieper, waarvan de verspreiding zich concentreert bij diep ingesneden sloten. Bij verdergaande vernatting zouden beide soorten waarschijnlijk in aantal afnemen.

In het beekdal van het Drostendiep, waar de hoofdsloot zich diep door het landschap snijdt en er sprake is van een groot aantal afwateringsloten zijn Roodborsttapuit en Graspieper ook zeer algemeen. Lokaal geldt dat ook voor Bosrietzangers, die vooral huizen in opgaande begroeiing van fluitenkruid op- en in de buurt van de schouwpaden. In de afgelopen decennia heeft het gebied voor weidevogels sterk aan waarde ingeboet. Het handjevol paren van Grutto (2) en Wulp (6), bracht in 2018 nauwelijks jongen groot en waarschijnlijk is het niet zinvol om beheer en inrichting af te stemmen op weidevogels.

Begrazing met vee in de Kerkhorsten, 2 juli 2018 (Willem van Manen).

6. Literatuur

Grotenhuis J.W., van der Zande W. & Hoentjen B.J. 1982. Broedvogelinventarisatie Zuidoost-Drenthe in 1981. Rapport P.P.D. Drenthe.

Hasper H. 1998. Broedvogels van De Klencke in 1998. Sovon-inventarisatierapport 98/28. Sovon, Beek-Ubbergen.

van Kleunen A., Foppen R. & van Turnhout C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Vergeer J.W., van Dijk A.J., Boele A., van Bruggen J. & Hustings F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Van Zegeren K. 2010. Broedvogelinventarisatie De Klencke 2009-2010. Intern rapport Natuurmonumenten.

Bijlage 1. Soortkaarten inventarisatie 2018

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Petra Verburg (petra.verburg@sovon.nl)

In opdracht van:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

